

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ: ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ

З появою держави, тобто універсальної політичної організації, що діє на основі адміністративно-територіального поділу і громадянства та здійснює за допомогою спеціалізованого апарату управління, арбітрування та легальний примус [1], виникла необхідність у співпраці та спілкуванні з іншими державами, у діяльності, що виражає загальний курс держави в міжнародних справах (у зовнішній політиці). Зовнішня політика є однією з найважливіших функцій держави, що визначає її сутність.

Незважаючи на велику суспільну значущість та очевидну необхідність наукового дослідження зовнішньої політики, досі її дефініювання та інтерпретація викликають значні труднощі.

Зовнішня політика є складовою частиною політики в цілому, яка має всеохоплюючий характер і велике значення в регулюванні суспільних відносин.

Політика як цілеспрямована діяльність є невід'ємною частиною життєдіяльності людини, через яку реалізуються загальнонаціональні, групові та індивідуальні інтереси, здійснюється регулювання, реформування або навіть зміна суспільних систем. Політика є домінуючою сферою соціального і духовного життя суспільства. Світ політики залучає все нові, раніше аполітичні суспільні групи і народи.

Походження поняття «політика» пов'язують із назвою праці давньогрецького мислителя Аристотеля, в якій він розглядав основи організації і діяльності держави, політичної влади. Його спроба осмислення політики є свідомом досить давнього походження цього суспільного феномена.

Можна погодитися з українським вченим М. А. Василик, який пропонує таке визначення поняття «політика». Політика – це особлива сфера життєдіяльності людей, яка пов'язана з владними відносинами, державно-політичною організацією суспільства, політичними інститутами, принципами, нормами, що забезпечують функціонування суспільства, взаємовідносини між людьми, суспільством і державою [2].

У демократичному суспільстві політика здійснюється для людей і через людей. Загальними засадами демократичної політики є: оптимальне сполучення універсального і національного; гуманістична спрямованість, подолання насильства і злочинності; моральність та патріотизм.

Втілення в життя демократичних принципів є тією метою, до якої необхідно прямувати, у тому числі й у сфері зовнішньої політики.

На думку українського вченого М. Мальського, поняття «зовнішня політика» можна вважати тотожним за суттю поняттю «політика», хоча вона реалізується за принципово інших, ніж внутрішня політика, умов та за допомогою інших засобів і механізмів [3]. З таким твердженням погодитися не можна

і визначення сутності зовнішньої політики повинно виходити за межі змісту родового поняття «політика» як інтеграційного і більш загального.

У XVIII–XIX ст. поняття «зовнішня політика» переважно трактували як дипломатичну діяльність держави або мистецтво налагоджувати відносини між державами.

На думку англійського вченого Й. Франкела, зовнішня політика – це сукупність дій і прийнятих рішень у відносинах з іншими державами [4].

Російський вчений Ю. І. Казанцев вважає, що зовнішня політика є загальним курсом держави в міжнародних справах [5].

Вбачається, що найбільш загальною і повною є така дефініція зовнішньої політики.

Зовнішня політика – це діяльність держави на міжнародній арені, яка регулює відносини з іншими суб'єктами зовнішньополітичної діяльності, спирається на економічний, демографічний, військовий, науково-технічний і культурний потенціали взаємодіючих держав [6].

Поняття «зовнішня політика» повинно враховувати наявність як мінімум трьох якісно різних рівнів її осмислення: зовнішня політика як явище, конкретна зовнішня політика даної держави в певних умовах її формування та в певний період часу та зовнішня політика як процес її формування і здійснення (зовнішньополітичний процес), що передбачає наявність досить стабільної «технології».

Зовнішня політика базується на численності координат. Серед них: внутрішньополітичне середовище, умови, ресурси, визначення її цілей та завдань, склад соціальних сил і груп, характер і зміст суспільних інтересів, ступінь підтримки всередині країни та інші.

Досить важливою проблемою дефініювання зовнішньої політики є проблема розуміння її взаємозв'язку з внутрішньою політикою держави.

Оскільки зовнішня політика є діяльністю держави, вона не може бути відокремлена від політики внутрішньої, більш того, вона є похідною внутрішньої політики. Варто зазначити, що зовнішня політика може полегшити внутрішньополітичні суперечності, але не в змозі самостійно їх вирішити.

Зміст зовнішньої політики є багатограним. Це пояснюється тим, що політика не може діяти автономно, у рафінованому вигляді, вона не може існувати у відриві від галузей та форм буття людей, яким не притаманні чисто юридичні засоби.

Зміст політики, об'єктивно обумовлений волею народу (громадянського суспільства), фактично опосередковується його повноважним інституційним представником – державою. Це зумовлено тим, що значна частина внутрішньої і зовнішньої політики держави регулюється за допомогою права, законотворчого процесу, винесенням політико-правових рішень, впроваджується в нормативній формі та спирається на міжнародно-правові принципи.

У цілому зовнішня політика залежить від ступеня адаптації держави до середовища, в якому діють подібні до неї, кожна з яких керується переважно власними національними інтересами.

Сучасна інтерпретація змісту зовнішньої політики не може обмежуватися вузькоприкладним підходом, який зводить її призначення до прагматичних завдань оцінки адекватності чинного законодавства в цій сфері та його подальшого вдосконалення. Вбачається, що за своєю суттю і соціальними цілями зовнішня політика повинна відігравати роль особливого і необхідного компонента державної політики, сприяти закріпленню і забезпеченню політичного курсу країни, санкціонованого волею народу і прийнятого його політичними лідерами.

Окремо слід зазначити, що зовнішня політика, незважаючи на те, що традиційно здійснюється в інтересах держави або в національних інтересах, сьогодні вже зовсім не вільна від контролю з боку міжнародних інститутів. Держави зобов'язуються поважати та сумлінно виконувати всі норми міжнародного права при проведенні своєї зовнішньої політики.

Крім того, держави у своїх двосторонніх відносинах повинні дотримуватися принципів добросусідства. Добросусідство – це найважливіший міжнародно-правовий інститут, що забезпечує мирне співіснування. Спираючись саме на принцип мирного співіснування, можна і необхідно розробляти плани взаємодії між різними державами, плани реалізації їх зовнішньої політики.

Можна стверджувати, що зовнішня політика є спробою адаптувати національну суспільно-політичну систему до міжнародної, а загалом вона спрямована на досягнення та підтримання динамічної рівноваги між ними.

Література

1. Чиркин В.Е. Основы сравнительного государственного права. – М., 1997. – С. 15.
2. Василюк М.А. Политология. – СПб., 1999. – С. 7.
3. Мальський М., Занько Ю., Мацяк М. Проблеми наукового дефініювання та особливості наукової інтерпретації поняття зовнішньої політики // Вісник Львів. ун-ту. – 2004. – Вип. 11. – С. 3-11. – (Сер.: Міжнародні відносини).
4. Frankel J. The Making of Foreign Policy. – London, 1963. – P. 15.
5. Казанцев Ю.И. Международные отношения и внешняя политика России (XX в.). – Новосибирск, 2002. – С. 339.
6. Баштанник В., Суліма Є. Удосконалення управлінської діяльності у системі зовнішньої політики України: методологія проблеми // Вісник Нац. академії держ. упр. при Президентові України. – 2003. – № 3. – С. 52-65.